

Подвійна актуалізація і розгорнута фразеологічна метафора в химерній прозі Володимира Дрозда

У статті розглянуті механізми подвійної актуалізації та розгорнутої метафори як видів семантичної і структурно-семантичної модифікацій фразеологізмів, на прикладах із художнього мовлення Володимира Дрозда проаналізований прагматичний потенціал цих способів актуалізації фразеологізмів у зв'язку зі стильовою домінантою химерної прози.

Ключові слова: фразеологізм, модифікація, подвійна актуалізація, розгорнута метафора, стильова домінанта, химерна проза.

В статье рассмотрены механизмы двойной актуализации и развернутой метафоры как видов семантических и структурно-семантических модификаций фразеологизмов, на примерах из художественной речи Владимира Дрозда проанализирован прагматический потенциал этих способов актуализации фразеологизмов в связи со стилевой доминантой химерной прозы.

Ключевые слова: фразеологизм, модификация, двойная актуализация, развернутая метафора, стилевая доминанта, химерная проза.

The article deals with the different ways of double actualization and expanded metaphor as types of semantic and structural semantic modification of idioms. The pragmatic potential of these ways of idioms actualization is analyzed and illustrated in this article with the examples of Volodymyr Drozd's artistic speech in the light of fanciful prose – theatricality, exaggeration of fanciful conditional situations, irony, pranks, burlesque actualization, folklorism. It is cleared up that double actualization emphasizes the semantic duality of homonymous idioms and free word-combinations and it may be both complete, partial and complicated. The expanded metaphor is for the development of new metaphorical images genetically connected with an idiom. Such methods of idioms actualization in V. Drozd's artistic speech provide with alogical language play, multiplane perception of verbal signs, form the world conditional chimerical picture, model the text sense frame which correlates with fanciful prose style predominant idea.

Key words: idiom, modification, double actualization, expanded metaphor, style predominant idea, fanciful prose.

Комплекс детермінантних чинників формування специфіки ідіолекту письменника включає стильову норму, зокрема ознаки стильової

течії, що значною мірою зумовлюють своєрідний спосіб художнього бачення й забезпечують гомогенність естетичного відтворення дійсності. Цю тезу показово демонструє ідіостиль Володимира Дрозда – яскравого представника української химерної прози 70-х рр. XX ст. Креативність митця руйнувала регламентовані рамки соцреалізму, розхитуючи усталені принципи традиційного зображення дійсності театралізацією, гіперболізуванням умовно-химерних ситуацій, актуалізацією іронії, жарту, бурлеску, про що сам письменник зауважував: "Коли світ розчаровував мене, я конструював світ заново..." [3, с. 5]. На думку О. Ковальчука, естетичні структури мовомислення В. Дрозда є результатом пізнання явищ дійсності, "які не піддаються художньому інтерпретуванню виробленими вже засобами" [5, с. 124].

Для творчого почерку цього письменника, як і для химерної прози в цілому, характерні експерименти зі словом, мовна гра в різних її проявах: буквалізація метафор, мовна надлишковість, параномазія, автокоментарі, які часто створюють смислову двоплановість, змішування стилів, орнаментация та стилізація з елементами пародійності, актуалізація фразеологізмів та їх модифікація. Оказіональні стійкі звороти, детерміновані особистим світосприйняттям автора, характеризуються структурною новизною і свіжою семантичною конотацією, сформованою на ґрунті метафоричного моделювання.

Модифіковані структури В. Дрозда попри показовість досі не були об'єктом спеціального дослідження, хоч теоретичні аспекти семантичних і структурно-семантичних змін фразеологічних одиниць (далі – ФО) ґрунтовно розглянуті в працях Л. Авксент'єва, М. Алефіренка, А. Анікіної, О. Бабкіна, Л. Безрукової, В. Білоноженко, І. Гнатюк, А. Куніна, Ю. Прадіда, Л. Скрипник, Л. Ройзензона, Г. Удовиченка, В. Ужченка, М. Шанського та ін. Зазвичай учені пов'язують із фразеологізмом комплекс таких категорійних обов'язкових ознак, як семантична цілісність, відтворюваність, стійкість, нарізнооформленість, еквівалентність слову, неперекладність, метафоричність [7, с. 7–9; 10, с. 23–26; 11, с. 712]. При цьому постійність компонентного складу й структури звороту дослідники не вважають абсолютною, оскільки поряд з історичною та локальною змінністю фразеологізму притаманна також гнучкість індивідуально-авторського вживання, зумовлена художньою, стильовою та ідіолектною нормами. Подібні оказіональні перетворення узуального компонентного складу ФО, які ведуть до зрушень у їх семантичній структурі, традиційно називають модифікаціями [1, с. 69].

У художньому мовленні химерної прози В. Дрозда продуктивно представлені всі види як семантичних, так і структурно-семантичних

видозмін ФО, однак нам видається, що найбільший інтерес у зв'язку зі стильовою домінантою химерності становлять подвійна актуалізація і розгорнута фразеологічна метафора, здатні спрямовувати текстотвірний вектор, на психокогнітивному рівні інтегрувати реальний та ірреальний світи.

Мета нашої статті – на матеріалі химерної прози Володимира Дрозда проаналізувати механізми й прагматичну роль подвійної актуалізації та розгорнутої метафори як різновидів семантичних і структурно-семантичних змін фразеологізмів, диференціювавши ці два процеси.

Продуктивним прийомом семантичних модифікацій ФО є подвійна актуалізація, тобто реалізація лексичних значень усіх чи окремих компонентів фразеологізму поряд із використанням його традиційного значення [1, с. 87]. Дослідники слушно вказують, що можливість одночасного сприйняття в стійкому виразі буквального й переносного значень закладена в самій природі фразеологізмів, оскільки через потенціал внутрішньої форми для них показова семантична двоплановість [1, с. 87; 6, с. 13]. Існування в мові омонімічних стійких і вільних сполучень слів [7, с. 10; 9, с. 34; 10, с. 18] створює потенційні умови для мовної гри – зведення в одному комунікативному відрізьку первинної і вторинної одиниць. Наприклад, узуальна ФО *розбити (побити) глек (глека, горщик, горщика, макітру)* 'розірвати, порушити дружні стосунки; посваритися; розірвати шлюбні зв'язки; розлучитися' [12, т. 2, с. 743] генетично пов'язана із синтаксично вільним словосполученням. Ця внутрішня форма сприймається адресатом мовлення паралельно з фразеологічним значенням, створюючи подвійний семантичний план і, відповідно, стилістичний ефект гумору, неочікуваності, стирання меж між дійсністю й фантастикою: ... *втрутилися дядько Денис та баба Одарка і незабарі горшки родини Солом'яників були побиті на дрібне череп'я* [3, с. 37]. Спостерігаємо етимологізацію прямого значення вільного словосполучення. Актуалізації семантики прототипу сприяє контекстуальне оточення, а також експлікація і розрив структури ФО. Подібне поєднання, що нагадує собою зіткнення, має діалектичний характер, адже, на думку І. Гнатюк, цей процес існує завдяки взаємодії протилежностей: дві одиниці, що перебувають у відношеннях міжрівневої омонімії, зіставляються й протиставляються, при цьому "ФО руйнується і стає вільним словосполученням, а співзвучний з нею ідіоматичний вираз фразеологізується" [1, с. 88].

У науковій літературі описані різні способи подвійної актуалізації ФО: повна й часткова, одночасна, різночасна, ускладнена актуалізація,

контекстуальна дефразеологізація тощо [Гам само, с. 87–106]. Усі вони заявлені в химерній прозі В. Дрозда з різним ступенем продуктивності, але щораз функціонально-прагматичне навантаження дисемічних зворотів корелює зі стильовою домінантою химерності.

Так, повна подвійна актуалізація пов'язана з обігруванням семантики всього фразеологізму в спеціально створеному автором контексті, скажімо: *Кістка з риби у горлі застряє, тоді на всю рибу чмиром дивишся, а ще недавно слиньки теплі* [3, с. 302] (пор.: [аж] слина [в роті] (з рота, по губах, на язик) котиться (тече, набігає) 'кому-небудь хочеться з'їсти, випити щось або хто-небудь передчуває насолоду від чогось смачного, апетитного' [12, с. 825]). Одночасну актуалізацію прямого й переносного значення вислову під час сприйняття інформації, чому сприяє прозора внутрішня форма, простежуємо і в таких реченнях: *Помітивши на дорожнім піску нетерпеливу тінь людини, докірливо косив оком, мовляв, ви ж мене знаєте, це я так, піджартовую, і спішно переходив на чвал* [2, с. 75]; *Шептало спинився, нашорощив вуха і сторожко скосив очі* [2, с. 79]. Дії та стани, пов'язані з поведінкою коня, сприймаються в цих контекстах із буквральним і фразеологізованим значенням ('поглядати', 'прислухатися', 'подивитися вбік'). У реченні *Перші роки упряжного життя він побоювався, аби люди не розгадали, що він тільки прикидається покірним, і рвав голоблі з останніх сил* [2, с. 75] (пор.: *рвати жили, рвати пуп* 'дуже важко, над силу працювати' [12, с. 733]) заміна компонента семантично віддаленим елементом, зумовлена комунікативною ситуацією, наочніше окреслює образ і дає можливість для подвійної актуалізації: читач сприймає інформацію в буквальному та фразеологічному значенні. Такий спосіб уведення зворотів у художнє мовлення вважаємо мовним маркером стилю химерної прози В. Дрозда.

Більш виразно стильова домінанта фантастичності, химерності реалізується у випадку неодноразової подвійної актуалізації, коли подальший контекст уточнює, у якому саме значенні слід розуміти попередній вислів. Раптове зміщення плану значень із конотативного в денотативний не виправдовує очікувань реципієнта й формує гумористичний ефект, як-от: *Камінь упав з мого серця і покотився двором, там його зловив дядько Денис та став точити об камінь купило, що за останні дні притупилось* [3, с. 69]. Семантична модифікація підсилена структурно-семантичними змінами – лексичною синекдохічною і синонімічною субституцією та розширенням структури, за якого акцентується процес (пор.: *камін з душі (з грудей) спав (скотився, звалився)* 'кому-небудь стало легко, спокійно, хтось заспокоївся' [12, с. 363]). Ці прийоми ніби руйнують цілісність звороту

й змушують читачів сприймати його в прямому значенні. Компоненти фразеологізму *купило притупило 'немає грошей'* [12, с. 405] також функціонують із буквальним значенням і тільки натякають на існування цілісного виразу.

Відзначаємо уцільнення химерних словесно-художніх образів в ідіостилю В. Дрозда за рахунок ускладнення подвійної актуалізації та продуктивності інших стилетвірних прийомів формування експресивності тексту. Комбінація семантичного й структурно-семантичного способів модифікації ФО представлена низкою прикладів, як-от: *Тут де взялися мурахи, холодні, мов крижинки, і поповзли мені від п'ят до тім'я, але я вчасно згадав, що не маю права на страх...* [3, с. 72]. Загальнономовна ФО [аж] *мурашки побігли (пробігли, забігали, пролізли, поповзли, пішли, сипнули) по спині (по тілу, по шкурі, поза спиною, поза плечима, спиною)* 'хтось тремтить, здригається від хвилювання, радості, впливу, чого-небудь на органи чуття і т. ін.' [12, с. 512] піддана повній подвійній актуалізації, лексичній субституції та поширенню структури відокремленими означеннями та обставинними компонентами. Повну буквалізацію ФО, як бачимо, уможливорює наявність у мові вільного словосполучення – прототипу ФО. І в цьому випадку механізм подвійної актуалізації базується на зіставленні фразеологічного значення з мотивувальною ситуацією і переключенні планів. Неочікуваний ефект від семантичного переключення оживлює образну внутрішню форму стійкої одиниці.

Сприйняття оказіональної ФО *провезти на вороних* також пов'язане з подвійною актуалізацією: *Що лестощі з людьми роблять! Георгій Васильович з таким "ліхтарем" провіз би мене на вороних... Учись, Механік* [2, с. 324]. Одночасне розуміння буквального смислу й фразеологічного значення (від *проїхатися на вороних* 'бути забалотованим на виборах' [12, с. 706]) сприяє актуалізації підтекстової інформації, створенню гумористичного колориту. В авторському варіанті наявна й лексична субституція, в основу якої покладено конверсивні відношення між словами *везти – їхати*. Лексеми характеризуються логіко-семантичною спільністю й протиставляються за значенням на основі причиново-наслідкових та умовних зв'язків. Статус компонентів однаковий, але відношення між ними несиметричні, виникають унаслідок взаємодії елементів ситуації.

Зворотий механізм повної актуалізації виявляється в перетворенні вільного словосполучення на фразеологізм. Фіксуємо випадки, коли сполучення слів випадково накладається на схожий фразеологізм, автор навряд чи обіграє зворот, але читач проводить асоціацію з відомою усталеною структурою, унаслідок чого виникає

хибна аналогія, що уможливорює контекстуальну зміну значення виразу, напр.: *Привиділось, поки їхав: я – гість із космосу, велетень, опустився на землю, одна нога на лівому березі Дніпра, друга – на правому, голова під хмарами, нитка ріки внизу, і міст через ріку – як сірник, автобуси і машини на мосту – як тля, а люди – дрібні мурахи: біжать, метушаться* [3, с. 321]. Зв'язок із ФО *одна нога тут, а друга там* 'уживається для виразу наказу, прохання або обіцянки дуже швидко сходити, збігати і таке ін. куди-небудь' [12, с. 553] формальний, адже в тексті передається значення 'дуже великий'.

Очевидно, що у фрагменті *Я вхопив себе за вуха, підняв у небо і смикнув завісу, яка відділяла день від ночі. Тої ж миті завіса впала, і густа та в'язка, мов пакульська грязюка, темінь хлюпнула на землю* [3, с. 70] змодельована автором комунікативна ситуація спочатку налаштовує адресата на сприймання синтаксично вільного ладу слів, але згодом з'являється алюзія на омонімічні фразеологізми, семантика яких також актуалізована в контексті.

Інакше здійснюється подвійна актуалізація в тих стійких зворотах, які не мають генетичного прототипу серед вільних словосполучень. І. Гнатюк зауважує, що сума лексичних значень компонентів таких фразеологізмів не знаходить опори у фактах реальної дійсності [1, с. 89–90]. Часткову подвійну актуалізацію фіксуємо, наприклад, у такому випадку: *Підбори дівчачих черевикив весело вицокували по місячній стежці, і мені здавалось, що я на сьомому небі, а не на першому, земному* [3, с. 65]. У фразеологізмі *на сьомому (десятому, п'ятому) небі* 'дуже задоволений, радісний, безмежно щасливий' [12, с. 539] неможлива реалізація семантичної двоплановості всіх складників, обігрується тільки атрибутивний компонент.

За подібних модифікацій можливе двопланове сприйняття як окремих компонентів ФО, так і виразу в цілому, тоді в заданих автором умовах семантизації зазнають усі компоненти фразеологізму, який не має і не може мати тотожного синтаксично вільного відповідника. Подвійна актуалізація при цьому все ж буде частковою, а не повною: *Я взявся обіруч за край неба і прихилив небо до її ніг, взутих у чорні лаковані тупельки* [3, с. 62] (пор.: *радий (рад) [би] небо (неба, сонце) прихилити* для кого, кому 'хто-небудь готовий зробити для когось більше, ніж це можливо' [8, т. 8, с. 80]). ФО *прихилити небо* має лише один план значення – фразеологічний, буквально розуміння принципово неможливе. Однак В. Дрозд попри порушення предметно-логічної дистрибуції штучно створює контекст, у якому фразеологічне словосполучення реалізується як вільне. Такі

умовності, безсумнівно, репрезентують художнє бачення світу й необхідні як текстотвірний чинник.

Як і повна, часткова подвійна актуалізація може ускладнюватися, комбінуючись із різними прийомами структурно-семантичної трансформації, скажімо, з поширенням компонентного складу фразеологізму: *Позаяк хазяйство Солом'яників розвіяв вітер невдач, а задарма їсти тітчин хліб мені не хотілося, я старатливо бив у саду березовим оцупком байдики, виляски прудко розбігалися довкола, а мені тільки того й треба було – хай тітка, яка після okazji з кабаном хворіла, чує, що я не гуляю* [3, с. 38] (пор.: *байдики (байди) бити* 'бути без діла, весело проводити час; розважатися; нічого не робити, марнувати час; ледарювати' [12, с. 23–24]). Ефект від руйнування узувальної структури в заданому контекстуальному оточенні – моделювання "кількох світів у координатах одного буття" [5, с. 103].

Дещо інакше актуалізовано фразеологізм *серце як (ледве, мало, трохи) не вискочить [з грудей]* 'хто-небудь раптом відчув сильне хвилювання або переляк і т. ін.' [12, с. 797], котрий у спеціально змодельованому автором контексті теж сприймається у двох площинах – конкретно й абстраговано: *Від самої думки про неї **серце випурхувало з грудей** і, мов пурпуровий дитячий м'ячик, **стрибало** попереду, кількома сходинками вище* [3, с. 106]. Про те, що це часткова подвійна актуалізація, свідчить контекстуальне підхоплення дієслова із семантикою руху (*випурхнути* → *стрибнути*), яке забезпечує обігрування фразеологічних компонентів, оновлення й одивлення образу. Цей спосіб актуалізації руйнує принцип антиципації, адже смислова рамка тексту зміщується й виникає ефект марного очікування.

Нестандартним виявом подвійної актуалізації вважаємо таке вживання: *Ти бачив **сороку** на груші? Піди глянь. І запитай, що вона **принесла на хвості*** [3, с. 82] ← *сорока на хвості рознесла 'швидко поширюються якісь чутки'* [12, с. 844]. Нетиповість полягає в тому, що дефразеологізатором постає передконтекст: спочатку вживається не сам фразеологізм, а його компонент у нефразеологічному значенні, а подальше синтагматичне оточення додає складники, яких бракувало в першому реченні, і тільки тоді в мисленні адресата складається відомий образ, пов'язаний з узувальним зворотом.

Розхитуванню структурної стійкості звороту за ускладненою подвійної актуалізації сприяє не тільки експлікація компонентного складу, а й інверсія та синтаксична транспозиція. Так, відома ФО [*що*] на вербі груші [*ростуть*] 'нісенітниці, дурниці' [12, с. 200] в

авторському контексті розвиває дисемію, причому на фразеологізм тільки робиться натяк, як-от: ...*банки варення, компоту, булки, оселедці, бублики, цукор, дріжджі, що попливли з її щедрих рук у Пакуль до ненажерливого, невдячного рота отакої кукутки, отої тринькачки, яка не знає ціни заробленій копійці, якій здається, що у місті гроші самі **ростуть, наче на вербі в її городі груші*** [3, с. 7]. Транспозит в авторському поданні виявляє логічний аспект механізму вторинної номінації, репрезентуючи площини "логічне – нелогічне", "можливе – неможливе", демонструє образно-оцінний потенціал узуальних фразеологічних засобів. Завдяки низці прийомів структурно-семантичних модифікацій експресивність моделі подвійної актуалізації стає більш очевидною.

Гумористичний колорит химерності в текстах В. Дрозда активно продукує близька до подвійної актуалізації розгорнута метафора – структурно-семантичне зрушення, що передбачає довільний розвиток закладеного у звороті метафоричного образу [1, с. 128], напр.: *Удосвіта, ледве мжичка осіннього дня просіялася крізь ніч, ми **без задніх ніг (вони дрібцювали слідом)** погналися за втікачем* [3, с. 112].

Індикатором цієї моделі є повтор та експлікація в подальшому контексті якогось компонента (компонентів) ужитого раніше фразеологізму з метою формування непередбачуваного образу. Ступінь переосмислення дубльованої одиниці в різних мовленнєвих фрагментах неоднаковий, та в будь-якому випадку зона тлумачення актуалізованого відтинка тексту оптимізується, на основі алогічних зрушень, асоціацій за подібністю, функцією чи суміжністю виникають нові образи, напр.: *Тої ж миті тітчина **душа**, схожа на сірого напидюченого горобця, **випурхнула з її грудей**, і дядько Денис ледве впіймає ту **душу** під червоним абажуром, сплеснувши в долоні, буцім полював на міль... Дядько Денис **навернув тітчину душу** назад, наче корову, що забрела в шкоду* [3, с. 30] ← *душа вилетіла (відлетіла, втекла, вискочила) з тіла* чия і без додатка, заст. 'хто-небудь помирає, гине' [12, с. 277–278]. Повторюваний компонент *душа* функціонує вже сам по собі, вступає в семантико-граматичні відношення з іншими одиницями синтагматичного ланцюга, але продовжує натякати на фразеологізм, асоціюється з ним, нівелюючи межі між реальним та ірреальним, формуючи картини химерного світу.

На перший погляд, розгорнута метафора нагадує подвійну актуалізацію, однак обов'язково передбачає почерговість реалізації змістового наповнення: спочатку фразеологізм уживається в повному компонентному складі з узуальним значенням, а в наступну

фразу вводяться його окремі складники, які беруть участь у створенні нових образів, тоді як за подвійної актуалізації повторювані компоненти, вжиті в прямому значенні, змушують розуміти буквально й фразеологізм. Наприклад, у випадку розгорнутої метафори актуалізацію внутрішньої форми ФО *за словом до кишені не лізти* 'не змовчувати, уміти влучно і швидко відповісти' забезпечує відщеплення компонента *слово* й уведення його в інший образний контекст, напр.: *Дід Єврась за словом до кишені ніколи не ліз, воно лежало у нього напохваті* [3, с. 56] (пор.: *не лазити за словом у кишеню* 'бути дотепним і метким у розмові' [12, с. 412]). Подібний прийом актуалізації стійкого звороту корелює зі стильовою домінантою химерності, за якої чільна роль у створенні жарту й гри відведена каламбуру.

Простежмо за механізмом подвійної актуалізації. Скажімо, звернення до відомої одиниці *як рак свисне* 'невідомо скільки, невідомо коли, дуже довго' [12, с. 730] дозволило В. Дроздові створити цілий образний сюжет: *Але ж Дора візьме мого хлопця до себе, хіба тоді, як свисне рак у Жерелі ... Я перейшов у дев'ятий, минало друге літо, а рак усе мовчав, буцім його давно не було під вільшаним пнем, хоч я того рака ловив щотижня, скаламучуючи воду в ковдобині дерев'яним бовталом, і знову випускав на волю в надії нарешті вчути віщий посвист... І, нарешті, рак у Жерелі свиснув... – Мамо, рак у Жерелі свиснув, і дядьків велосипед брязкотить під селом! – гукнув я, вбігаючи схвильований до сінець, де мати лущила квасолю* [3, с. 6–9]. Повторені компоненти ФО не є джерелом метафоричності, оскільки вжиті в прямому значенні. Стильова домінанта химерності виявляється у мовній грі, каламбурі, чому сприяє не тільки подвійна актуалізація, а й нарощення стійкої структури довірливим компонентом – обставиною з вузьколокальною семантикою.

Переконуємося, що тяжіння В. Дрозда до недискурсивного (химерного) мислення формує нову картину світу з показовим зміщенням часово-просторових уявлень, зооморфними та міфологічно-гіперболічними перетвореннями. Контекстуальна дефразеологізація, за якої письменник штучно створює для звороту буквальний план, є вдалим засобом репрезентації подібних алогізмів: – *Відійдемо, побалакати треба, а стіни вуха мають... Я зиркнув пильніше і побачив у щілинах, між зеленуватих від моху цеглин, тарілочки схожих на опецьки вух... Стіна на очах мінилася, з зеленої стала жовта, а відтак ще більше позеленіла, а вуха осипалися, як осипається невдале тинькування...* [3, с. 87]. Узуальний зворот

стіни мають вуха 'треба говорити обережно, бо можуть підслухати' [8, т. 1, с. 789] у наступному синтагматичному ланцюгу розпадається й за моделлю химерності здобуває непередбачуваний розвиток. Комунікативно-прагматичний прийом порушення норм і стереотипів не тільки сприяє глобальній метафоризації контексту, слугує засобом його зв'язності, а й задає напрямок розвитку авторської думки.

Ось, наприклад, як реалізується загальнономовна ФО *тягти* (*тягнути, терти*) лямку 'виконувати важку, неприємну роботу; виконувати певний вид роботи, працювати в певній галузі' [12, с. 907]: ***Тягти плуга і дурень зможе, а імітувати, що тягнеш десять, сто плугів, – великий талант потрібен...*** [3, с. 320]. У згаданому контексті, окрім лексичної субституції тематично близьким компонентом, зворот зазнає розгорнутої гіперболічної метафоризації, яка виявляється в обігруванні фразеологічно зв'язаних компонентів, довільному включенні їх у синтагматичний ланцюг. Нові метафоричні образи генетично й асоціативно сягають відомого звороту.

Уже згадуваний щодо подвійної актуалізації фразеологізм *сорока на хвості рознесла* 'швидко поширюються якісь чутки' [12, с. 844] в іншому відрізку мовлення, редуруючись і розриваючись, метафоризується у вставленій конструкції: ***Сороки, а їх чимало вешталось по Солом'янці, ментом рознесли ту вість, і невдовзі біля нашого двору товпилися люди*** [3, с. 90]. Як наслідок – межа між умовністю й реальністю вкрай хистка, читацьке очікування не виправдане, на що й спрямовані естетичні та прагматичні орієнтири химерності.

Отже, подвійна актуалізація і розгорнута фразеологічна метафора дають широкий простір для створення образності, розгортання асоціативних зв'язків і формування підтекстової інформації. Зазвичай вони реалізуються у випадку включення контексту, здатного змусити адресата буквально розуміти зміст фразеологічних компонентів. Якщо подвійна актуалізація як різновид семантичних модифікацій акцентує семантичну двоплановість омонімічних із вільними словосполученнями ФО, то розгорнута метафора є виявом структурно-семантичних змін і спрямована на розвиток нових метафоричних образів. Такі способи актуалізації фразеологізмів забезпечують у художньому мовленні В. Дрозда алогічну мовну гру, багатоплощинне сприйняття вербальних знаків, формують умовно-фантастичну картину світу, моделюють смислову рамку тексту, що корелює зі стильовою домінантою химерної прози. Системна роль модифікованих ФО у виявленні специфіки ідіостилю В. Дрозда – перспективна тема, що чекає на нові дослідження.

Література

1. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. – К. : Наук. думка, 1989. – 156 с.
2. Дрозд Володимир. Вибрані твори : у 2 т. / Володимир Дрозд. – К. : Рад. письменник, 1989.
 - Т. 1 : Оповідання. Романи. – 1989. – 462 с.
3. Дрозд Володимир. Вибрані твори : у 2 т. / Володимир Дрозд. – К. : Рад. письменник, 1989.
 - Т. 2 : Повісті. Романи. – 1989. – 552 с.
4. Жулинський Микола. Острів у вічності був обіцяний майстрові ще на землі (до 70-річчя Володимира Дрозда) / Микола Жулинський // Слово і час. – 2009. – № 10. – С. 3–10.
5. Ковальчук О. Г. Український повоєнний роман : Проблеми жанрового розвитку : навч. посіб. / О. Г. Ковальчук. – К. : Вища школа, 1992. – 174 с.
6. Кунин А. В. Двойная актуализация как понятие фразеологической стилистики / А. В. Кунин // Иностранные языки в школе. – 1974. – № 6. – С. 13–17.
7. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови : монографія / Л. Г. Скрипник. – К. : Наук. думка, 1973. – 240 с.
8. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
9. Ужченко В. Д. Українська фразеологія : навч. посіб. / В. Д. Ужченко, Л. Г. Авксентьев. – Х. : Основа, 1990. – 167 с.
10. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.
11. Українська мова : енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2000. – 752 с.
12. Фразеологічний словник української мови : в 2 кн. / укл. В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка, 1993.
 - Т. 1–2. – 1993.